

Steinerskolen – et samarbeidsprosjekt

av Arve Mathisen

Trykket i tidsskriftet Steinerskolen nr. 2, 1989

Den gamle skolestuen er borte, og likeså den gamle strenge læreren med spanskrøret, skammekroken, latinleksene og salmepuggingen. Hvor stolte var ikke våre landsmenn over denne skolen for bare noen generasjoner siden? Og idag -? Det hører en del friske folkelivsskildringer til skolestuene, men sjelden av den sorten som vi ville utsette våre barn for. Skolen er blitt så mye mer enn den var. Ikke bare tilbringer barna en langt større del av sin oppvekst der, skolen har smeltet mer og mer sammen med det som skjer i samfunnet og arbeidslivet ellers. Allikevel blir den utvikling som skolen har bak seg bare som en liten forandring å regne sammenlignet med den tekniske revolusjon som i samme tidsrom har endevendt menneskenes liv.

Skolen og resten av samfunnet har en tendens til å bli hengende etter, så og si i teknikkens kjølvann. Avisene bringer jevnlig bekymrede uttalelser fra politikere, skolefolk og andre som peker på alt som er galt med skolen. "Skolen følger ikke med i tiden" - og sant nok, den gjør ikke det. Skolen har en treghet i seg. Næringslivet rekker å reorganisere seg flere ganger før skolefolkene har kommet ordentlig i gang med debatten. Spørsmålet er bare om dette er så veldig galt. Skal skolen for enhver pris følge med denne utviklingen? Eller skal skolen kjempe for andre verdier, påvirke utviklingen i annen retning? Tanken på den gamle skolestuen sier oss at skolen så visst ikke står på stedet hvil. Men har den blitt til det vi ønsker oss? Er skolen på rett vei, bare alltid litt for sent ute, eller er den på vei inn i et sidespor? Hva er i så fall dens rette vei?

Det er først og fremst den offentlige skole man har i tankene ved slike generelle betraktninger. Men vi må ikke glemme at de tanker og brytninger som lever i tiden like sterkt gjelder for Steinerskolen som for resten av skoleverket. Kanskje i enda større grad for Steinerskolen til og med. Problemene kan ikke løses på samme måte i de ulike skoleslagene. Steinerskolene må finne sine egne veier og sine måter å møte fremtidens utfordringer på. Pedagogikk og oppdragelse er samfunnsprosjekt. Ingen tror i dag på noen slags skoleidyll isolert fra det som skjer ellers i verden. Det innebærer at de som driver skole må forholde seg til utviklingen i samfunnet, det være seg menneskelig, sosialt, økonomisk eller teknologisk. Enkelte gjør seg til talsmenn for en skole der lærere og elever i bunn og grunn ikke har andre oppgaver enn å tjene næringslivet. "Det gjelder landets fremtidige konkurransevne." En slik formulering er satt på spissen, men likevel er det berettiget å tolke en meget utbredt holdning på denne måten. Er det fordekt barnarbeid skolen skal bedrive? Er det bare den type kunnskaper næringslivet setter høyt skolen skal formidle?

Steinerskolebevegelsen har helt fra sin første begynnelse arbeidet for en skole med helt andre siktemål. Steinerskolen oppsto ut fra et samfunnsengasjement og har alltid siden virket for en pedagogikk hvis siktemål det er å skikke barna best mulig til sine oppgaver i livet. Nå er det bare det at livets oppgaver er uendelig mangfoldige og fremtiden vanskelig å forutsi. Ingen av oss lærere vil kunne undervise barna i det som fremtiden vil kreve av dem. En oppdragelse av barn med dagens samfunn som målestokk, blir til hinder for utviklingen. Slik konserveres det bestående. En sunn skole må våge å rette sitt blikk inn i det ukjente, men sitt fundament må den finne i det som er for hånden, nemlig i elevene. Når man sier at Steinerskolen er en idé-skole så innebærer det at undervisningen har et ideelt utgangspunkt, og denne idé, det er elevene selv. Elevenes muligheter, deres frihet, det er Steinerskolens idé. Enhver annen idé måtte romme en begrensning eller bli til et undervisningsdogme. Antroposofien og Rudolf Steiners pedagogiske foredrag er en kilde til inspirasjon for læreren, og gir ham eller henne rike muligheter til å arbeide med seg selv både menneskelig og faglig. Den antroposofiske litteraturen vil aldri bli noen slags pedagogisk oppslagsverk, hvor det går fram

hvordan en Steinerskole skal drives. Det er gjennom levende mennesker og deres samvittighet at skolens hverdag får sin form. Derfor kan vi si at med mennesket i fokus arbeider Steinerskolen for et menneskeligere samfunn. Og der har selvsagt næringslivet og teknologien sin plass, men ingen monopol-rettigheter.

Det er ikke bare lærerne ved Steinerskolen som forsøker å realisere dette samfunnsengasjementet. Foreldrene gjør det også. Ved å velge Steinerskolen for barna skaper de grobunn for denne holdningen, de befester den i sitt eget miljø. Ikke alle er seg dette bevisst. De tenker først og fremst på sine barn og ønsker en god skole for dem. Det er klart, Steinerskolen forsøker å være en god skole, og så langt oppstår det ingen problemer. Ingen må legitimere sin grunn for å ville ha et barn inn på skolen. For en utenforstående er det heller ikke så lett å forstå hva Steinerskolen står for. Dens program er ikke formulert i enkle punkter. Steinerskolens læreplan er heller ingen grei oversikt over det som bør skje på de forskjellige klassetrinnene. Lærerne synes å undervise helt ulikt hverandre. En klasses gang gjennom skoleårene kan være svært forskjellig fra den som følger etter. Er Steinerskolen en slags friskole for lærerne der de kan gjøre akkurat som de vil? Svaret må egentlig bli ja. Det er en samvittighetssak å bli steinerskole-lærer. Undervisningen må være personlig. Hvordan skal man ellers forvente å nå frem til det innerste hos sine elever?

Gjennom sitt eget arbeid med antroposofien og ved det pedagogiske studiearbeid som kollegiet har i fellesskap kan den enkelte lærer danne grunnlaget for sin undervisning. Læreren står naturligvis til ansvar både overfor foreldrene og skolen, men det vesentlige er at det er læreren personlig som med sin undervisning formidler til elevene det hun selv helhjertet kan stå for. Dette skaper en fruktbar tone i klasserommet. Ansettelsen av en ny lærer i et kollegium blir en tillitserklæring fra skolen til denne læreren. På samme måte er hver elev ved Steinerskolen en tillitserklæring fra foreldrene. Steinerskolen er bygget helt og holdent på menneskelige forhold. I den forstand er skolens ytre struktur helt i samsvar med dens pedagogiske holdninger.

Barna, foreldrene og lærerne er sammen om skolen. Der disse møtes kan det såes frø til noe nytt. Skolen har et indre krav til seg selv, den må utvikle seg, den må alltid være i bevegelse. Nye initiativ må utprøves, tradisjoner må legges til side hvis de ikke lenger har et meningsfylt eller aktuelt innhold. I denne forvandlingsprosessen er alle aktører og initiativtagere. Steinerskolen vil på samme måte som den offentlige skolen måtte endre sin struktur og sine arbeidsoppgaver. Skoledagen vil komme til å få andre rammer og annet innhold. Foreldrene vil knyttes enda nærmere til skolen. Samarbeidet vil måtte forsterkes, og forståelsen for hvilke oppgaver som tilhører lærerne og hvilke som må tilflyte foreldrene eller andre grupper voksne må utvikles. Lærerne har pedagogikk og undervisning som yrke, og her har de naturligvis sin styrke, foreldrene har sin yrkeskompetanse fordelt på mange områder. Kompetansebredde er deres styrke. Hverken lærere eller foreldre kan som enkeltgruppe si hvordan fremtidens skole bør bli, kun gjennom samarbeid kan alle skolens nye oppgaver og funksjoner klarlegges. Det er et åpent spørsmål hvordan dette samarbeidet kan realiseres.

Et samarbeid mellom mennesker som ikke forstår hverandre er umulig. Mange små hindringer må overvinnes før foreldre og lærere kan komme på bølgelengde. Tilliten til skolen fra foreldrenes side var sterk mens de sto på søknadslistene og av og til kom på et informasjonsmøte. Noe helt annet kan det være å bygge videre på dette, som kanskje også var overdrevne forventninger, gjennom den daglige kontakten med skolen. Hvorfor lærer de ikke mer? Skal de bruke så mye tid på eventyrfortellinger? Men vi trodde at elevene ikke mobbet hverandre på Steinerskolen? Hverdagen kan se annerledes ut enn man hadde tenkt seg. Steinerskolen er ingen idyll, den skal ikke være det heller. Barn møtes og voksne møtes. Dette er en voldsom realitet i mange tilfeller. Det ligger ikke Steinerskolen på hjertet at disse møtene for enhver pris skal være konfliktfrie. De skal være ekte og sterke. Barn trenger vår hjelp til å forme sin sosiale hverdag. De må øve seg i å se de andre i klassen, i

å tolerere de andres svakheter og kanskje må de også tåle å få seg en på nesa nå og da, om det var fortjent eller ikke. Det er viktig at skolegangen blir opplevelsesrik, at elevene er sammen om spennende opplevelser i timene og at det skjer spennende ting mellom dem utenfor klasserommet også. Barna er mye flinkere enn oss voksne til dette. Vi har lett for å gå forbi hverandre. Her kan Steinerskolen kanskje ruske litt opp i vanene både hos lærere og foreldre. Steinerskolen kommer ikke videre uten at de voksne også møter hverandre sterkt og personlig. Vårt felles engasjement for barna gir utallige muligheter for samvær og samarbeid. Foreldrenes deltagelse i skolen kan være alt fra hjelp med hammer og sag til direkte henvendelser hos skolens høyeste organ med pedagogiske eller økonomiske synspunkter. Mellom disse ytterligheter ligger alle de viktige små arrangementer, fester, turer, kurs, markeder, kulturkvelder og seminarer som kan oppstå på en skole. Samarbeid lærere og foreldre imellom skal ikke være noen slags "l'art pour l'art", velmenende møter fordi det er tidens tale å møtes. Det gjelder å finne aktuelle oppgaver å gripe fatt i. "Hvor kan vi gjøre noe for at skolen og barnas skoletid skal bli bedre?" Det er det det dreier seg om.

Når elevene nærmer seg ungdomsskolealderen kan det for enkelte være av helt avgjørende betydning at læreren og foreldrene har klart å skape en sterk samhørighet i klassen. Ungdomskulturen er i dag meget sterk, og det er nødvendig at skolen og hjemmet sammen kan skape mot-holdninger til det som de unge møter der. I hver klasse vil det være elever som rives så kraftig med av ungdomskulturens idealer at de mister både interessen for skolen og evnen til å arbeide med skolefagene. Ingen moralsk pekefinger kan endre deres holdning. På dette alderstrinnet er de helt immune mot de voksnes "fornuft". Det er kun den tillit som er skapt mellom de voksne og ungdommene som vi nå har å falle tilbake på, og det meget viktige kameratskap elevene i mellom som kan oppstå i klassen. Vi som er voksne vet fra vår egen ungdomstid at det var i denne alderen at vi så venner eller skolekamerater bukke under og skade seg selv med alkohol, narkotika eller kriminalitet. Skolen kan bare bli et holdepunkt og et treffpunkt i de unges liv når lærere og foreldre sammen gjør den til det. Det som skjer hjemme er av avgjørende betydning, ingen tvil om det, likeså er tiden i klasserommet svært viktig, men bildet blir ikke helt før forbindelsen mellom hjem og klasserom er der. Hva kan vi gjøre sammen?

Det har kommet kritikk til Steinerskolens lærere fra foreldre som mener at de må kunne brukes til annet enn dugnader, julemarkeder, 17.-mai-komiteer og denne typen virksomhet. Foreldrene må da kunne få være med litt dypere inn i skolens forvaltning og drift, har det vært hevdet. Jeg tror at Steinerskolens fremtid er helt avhengig av at skolen åpner seg langt mer for foreldrene. Og at de foreldrene som engasjerer seg dypt og seriøst i skolen burde få være med på alle typer vurderinger og beslutninger sammen med lærerne. Men dette er ikke helt problemfritt. Det må bli et ekte samarbeid hvor de som deltar må kunne tale samme språk og ha de samme overordnede målsetninger. Det ligger en fare i at Steinerskolens inspirasjonskilde, antroposofien, kan føre til at det oppstår en kontakt-barriere. Svært få kjenner antroposofien. Foreldrene kan lett avvise lærernes synspunkter med at de enten er uforståelige eller virker sekteriske, og lærerne kan hevde at det ikke går an å snakke om vesentlige sider av Steinerpedagogikken med foreldre som ikke kjenner antroposofien. Begge disse fordommene er ødeleggende for skolens utviklingsmuligheter. Antroposofien burde kunne bygge broer og ikke hegne inn. Lærerne må uttrykke seg forståelig. Ofte henger dunkelheten i visse uttalelser sammen med at læreren ikke helt har gjort det hun snakker om til sitt eget. Det er en synd vi mennesker oftere begår enn vi er klar over. Vi leser eller hører ett eller annet og tar det med oss som vår egen mening uten å tenke mer over saken. Det er riktig at man ikke kan suge alt av eget bryst. Men hvis noen omgir seg med antroposofiske idéer uten å ha bearbeidet dem ordentlig, da blir det synlig for alle, og dette virker direkte forstyrrende for tillit og samarbeid. Lærerne omgås hverandre daglig og sitter ukentlig sammen mange timer i møter. Det er naturlig at de utvikler sin egen terminologi og sine spesielle språkmønstre. Dette kan skape avstand og det er nok en regel at dersom lærernes språk blir for egenartet, så er dette et tegn på at kontakten med foreldrene ikke er god nok. På den annen side forventer lærerne at foreldrene vil lytte til deres

tanker, og ikke avvise dem med en gang selv om tankene lyder fremmede og til å begynne med uforståelige. Ingen kan kreve at en fagmann helt skal slutte å bruke sin terminologi.

En annen klassisk problemstilling oppstår når foreldrene ønsker å hjelpe til med økonomien eller med et byggeprosjekt. Da viser det seg nemlig at Steinerskolen ikke bare ønsker å drive en alternativ skole i snever forstand. Lærernes holdninger kommer nå like sterkt til uttrykk når det gjelder arkitektur og pengeforvaltning. Det viser seg at Steinerskolen med antroposofien i bakgrunnen har holdninger og synspunkter på så og si et hvert område i livet. Ofte meget uvanlige og radikale for foreldre som uforvarende kommer i kontakt med dette. Steinerskolen har ikke bare pregnante pedagogiske siktemål, den står også som en kjemper i tiden for sine menneskelige og kulturelle verdier. Det er ikke snakk om at foreldre skal oppgi sine holdninger og kun møte lærerne i felles forståelse på Steinerskolens premisser. Steinerskolen trenger nettopp de foreldre som ikke er antroposofier. Skolens idéer er først fruktbare når de tåler å møte tidens sunne fornuft. Denne sunne fornuften kan foreldrene representere hvis de har et godt forhold til sin skole. Dette gode forhold er det i første rekke lærerne som må påta seg ansvaret for. Foreldrene kommer til skolen med store forventninger og det faktum at de har valgt Steinerskolen er et rent uttrykk for godvilje. At de ikke alltid vet hva dette valget innebærer hører naturligvis også med, og det skal vi komme tilbake til senere. På Steinerskolen må lærerne og foreldrene øve seg i forståelse på tross av det som måtte finnes av meningsforskjeller. Ikke bare på skolen blir det i dag krevet av oss at vi skal leve sammen med og forstå mennesker som tenker annerledes. Vi lever i åpenhetens tidsalder, hvor man ikke må mene det samme eller ha like holdninger for å gjøre noe sammen. Snarere tvert i mot vil jeg tro. Kun gjennom fruktbare motsetninger blir vi i stand til å møte fremtidens utfordringer. Det er lærernes ansvar at det gis foreldrene et skikkelig tilbud med informasjonsmøter, studiegrupper og kurs. Foreldrenes ansvar blir ikke bare å ta i mot dette tilbudet, men å hevde sine synspunkter både i ord og handling.

Steinerskolen eksisterer kun fordi den er ønsket. Det er ingen som sender sine barn til en Steinerskole fordi de må. Det har ingen mening å sette sine barn på Steinerskolen og samtidig bevisst ignorere dens målsetninger. For slike foreldre ville en annen skoleform være et bedre valg.

Vi har tidligere vært inne på foreldrenes forventninger før de kommer til skolen. Det er klart at de velger Steinerskolen fordi de der venter å finne en skole som er bedre enn den offentlige. Foreldrenes motiv kan være svært ulike, fra ønsket om noe bedre enn den skolegang de selv har hatt, til at de har helt konkret kjennskap til Steinerskolen og dens pedagogikk. De fleste velger Steinerskolen uten å ha inngående kunnskap om hva skolen står for, men de har på en eller annen måte fått tillit til skolen, gjennom positiv omtale fra bekjente, ved sympati for det de har hørt om skolens pedagogikk, eller ved at de har gått på Steinerskolen selv. Hva venter foreldrene av skolen? De venter at deres barn skal ha det godt på skolen, og at de skal utvikle seg faglig, sosialt og kanskje også kunstnerisk. De venter en dyktig lærer som holder orden på klassen og gir undervisningen bedre form og bedre innhold enn hva de regner med å finne i den offentlige skolen. De forventer større menneskelig engasjement hos lærerne, og håper at deres barn vil bli lagt merke til og tatt hensyn til også på det individuelle plan. De ønsker å møte lærerne i åpne samtaler både om barna og om undervisningen, og ofte om oppdragelsesspørsmål i sin allmenhet. Foreldrene vil møte en ansvarstagende samarbeidspartner i skolen. De ser frem til å overlate sine barn til skolen, og forventer at skolen takler sin oppgave med en viss profesjonalitet. Ikke alltid vil læreren kunne leve opp til disse forventningene. Selv den mest erfarne lærer kan møte konstellasjoner av vanskelige elever i en klasse som gjør at undervisningen slett ikke blir som den burde være. Ønsker da foreldrene å være solidariske med hverandre og skolen i kampen for å løse de problemene som oppstår, eller opplever de at her er det så mye bråk og tull at jeg vil ta mitt barn ut. Det beror nok mye på hvordan læreren klarer å formidle situasjonen på foreldremøtene om hun vil få foreldrene med eller mot seg når vanskelighetene tårner opp. Verre er det selvsagt når den holdningen sprer seg at det er læreren selv som er årsaken til de problemene som finnes i klassen. Det finnes ingen

mirakelkur for dette problemet. Åpenhet er i alle fall en forutsetning for å nærme seg løsninger. Der lærerne eller foreldregruppen ikke klarer å si åpent og ærlig hva de føler og mener, vil problemene bygge seg opp til en krise. Når læreren på sin side peker på alle mulige ytre årsaker til problemene, eller når foreldrene hevder at læreren ene og alene er syndebukken, da kan samtalene vanskelig gå videre. Det forholder seg neppe slik i virkeligheten. Og høyst sannsynlig kommer man problemene først til livs når begge parter ser hva de kan gjøre hver for seg og sammen.

Lærer barna nok? Dette er et vanskelig spørsmål som berører selve holdningen til skole og oppdragelse. Steinerskolen forsøker å belive fagene slik at elevene i fagundervisningen samtidig erverver seg menneskelige, kreative egenskaper. Opplevelsene, gjentakelsene og den kunstneriske utfoldelsen i forhold til faget tar tid. Spørsmålet for foreldrene blir: Vil vi dette? Deler vi skolens syn på menneskets utvikling fra barn til voksen? Steinerskolen har fullt belegg for å hevde at dens elever står helt på høyde rent faglig med elever fra den offentlige skolen i 9. klasse. Men de lærer å skrive og å lese noe langsommere. Elevene får dveler i en før-intellektuell tilstand de første skoleårene. Steinerskolen mener at det ikke finnes noen snarveier i menneskets utvikling. De som måtte ha en helt annen holdning til dette, burde nok ikke sende sine barn på Steinerskolen.

Vi som driver Steinerskolen gjør det fordi vi tror på den. Vi ser på skolen som kanskje den aller viktigste av samfunnets institusjoner, skolen som forvalter av fremtiden. Like lite som Steinerskolens pedagogikk kan legges ut som en mønsterplan, like lite kan de sosiale tiltak som er nødvendige rundt en slik skole dikteres ovenfra. Bare der et initiativ er ærlig og kommer fra menneskers indre overbevisning vil det kunne bli noe av det. All abstrakt velmenthet må falle til jorden. Et annet aspekt er også viktig i denne sammenheng; tiden. Får vi tid til alt dette samarbeidet? Tiden er gåtefull. Det virker som om vi får mindre og mindre igjen av den jo mer vi sparer med tekniske hjelpemidler. Vi lever alle et hektisk liv, lærerne er de første til å innse det. Hva fyller vi våre dager med? Det er sikkert noen og enhver som har tenkt over dette etter uker med travelhet og stress. Jeg tror vi mangler det meningsfulle samværet med andre mennesker. Tiden forandrer karakter når noe skapes mennesker i mellom. Et ekte samvær og samarbeid mellom hjemmene og skolen burde etter mitt skjønn være rekreasjon, - om vi lykkes.

Steinerskolens lærerkollegier møtes hver torsdag kveld for å arbeide med skolens praktiske organisasjon og med pedagogiske spørsmål. I tillegg møtes lærerne jevnlig i mindre grupper for å ta seg av konkrete oppgaver ved skolen. Dette at lærerne møtes så mye gir naturligvis en kolossal indre styrke. Mange foreldre har nok følt at mens lærerens samvær er omfattende og tidkrevende, så blir foreldrenes kontakt med skolen nesten forsvinnende liten i sammenligning.

Foreldremøtene er naturligvis et viktig kontaktpunkt med skolen. Her kan læreren legge frem undervisningsstoffet og samtale med foreldrene om bakgrunnen for det som skjer i timene. Det er ikke gjort i en håndvending å redegjøre for undervisningen i Steinerskolen, og dette kan bli et årelangt tema for foreldremøtene. Dessuten må lærere og foreldre snakke om personlige og praktiske saker som angår klassen. Her på disse møtene kan små initiativ dukke fram. Hva bør vi gjøre akkurat her, i år, med vår klasse?

Det er vanlig at hver klasse velger klasserepresentanter som danner skolens foreldreråd. Dette foreldrerådet står i spissen for foreldreforeningen som omfatter alle skolens foreldre. Mange skoler har en venneforening eller skoleforening der alle som interesserer seg for Steinerskolen kan være med. Det er også nylig dannet en landsomfattende foreldreforening. Her kan informasjon nå ut til hele skolen eller hele landet. Jeg tror det viktigste man kan gjøre i slike store sammenheng er å spre inspirasjon, å spre lyst til å gjøre noe nytt. Målestokken for om det som skjer på disse møtene er av betydning eller ikke, må være om møtene i seg selv er kjedelige eller ikke. Det kan vanskelig skjue noe som setter positive tiltak i gang på triste og grå møter. Det er i hvert fall min erfaring.

Steinerskolene står og faller på sin egen evne til å være aktuell. Den har ingenting å lene seg mot, ingen nødvendighet som holder den i gang. Foreldrene kan nedlegge en skole på en dag, ganske enkelt ved å ta barna ut. Dette er et godt utgangspunkt og en god hjelp for skolen til å holde seg frisk og levende.

Ved Steinerskolen i Bærum har en gruppe lærere og foreldre forsøkt å se på skolens organisasjon og dens samarbeidsformer. Vi har mye ugjort på dette området, og under arbeidet med slike spørsmål, har det gått opp for oss hvilken kolossal utfordring dette er. Det gjelder ikke bare å finne den riktige møteformen, eller de riktige arbeidsoppgavene, det gjelder å stadig skape et nytt eksistensgrunnlag for Steinerskolen og dens pedagogikk. Jeg tror at en bedre organisert skole vil gi både lærere og foreldre et større overskudd til arbeidet med barna, og at vi med tiden vil finne samarbeidsformer som både er menneskelig berikende og mer økonomiske enn de vi har i dag.